

ANASTASIAN WALL ABSTRACT

A long wall was built for protecting Constantinople, the capital of Byzantine Empire, against the attacks from Thrace direction, in 5th century This important fortress is known as Anastasian Walls, which was re-constructed by Anastasios in 6th century This fortified walls, with its more than 50 kilometers long, lie almost on an uninterrupted straight line, from the Black Sea coastline to the seashores of Marmara. By this time, a large amount of the stones in the Anastasian Walls disappeared, because of its obnoxious use like a quarry. Therefore, it is a necessary to conserve the ruins of this important line of defense immediately, which only remained at the north site of the Anastasian Walls and also demolished to an extreme degree.

Anastasios Surları

ENİS KARAKAYA

► Bizans döneminde başkent Konstantinopolis'i Batı'dan, yani Trakya tarafından gelecek saldırılara karşı korumak amacıyla Karadeniz'den (*Pontus-Euxenus*) Marmara denizine (*Propontis*) kadar kesintisiz olarak uzanan muazzam bir sur duvarı inşa edilmiştir. Bu tahkimat, Bizans dönemi içinde "Uzun Duvar" [το μακρον τεχος] veya "Uzun Duvarlar [τα μακρά τείχη] diye adlandırılmıştır. Evliya Çelebi'nin aktardığı üzere, adının çok sık geçmediği Osmanlı döneminde, "Terkos Kalesi" olarak anılmış olması mümkündür.¹

Bu tarzda inşa edilen uzun sur duvarları aslında Roma askerî mimarisine özgü bir savunma sistemidir. Bu yapılar, İmparatorluğun eyalet sınırlarını (*limes*) belirleyen sur duvarlarının bir örneğini oluşturur (İmparator Hadrianus'un İngiltere'de, Traianus'un Balkanlar, Dobruca'da inşa ettirdiği uzun sur duvarları gibi).² Anastasios Surları'nun işlevi, başta başkent olmak üzere, sur dışı yerleşim yerlerini ve başkenti besleyen su sistemlerini tehdit edebilecek saldırılara karşı bir çeşit kalkan görevi görmektir.

Şekil 1. Uydu görüntüsü üzerinde Anastasios surlarının konumunu gösterir harita.

Şekil 2. Karadeniz kıyısından başlayan, Karacaköy batısından Silivri kuzeyindeki Kurfallı köyüne kadar surların kesikli olarak izlenebildiği hattı gösteren harita.

Bu uzun istihkâm yapısının genel olarak İmparator I. Anastasios (491-518) tarafından inşa ettirildiği kabul edilmektedir.³ Bu görüş Prokopius'un, "İmparator Anastasios yaptırdı" şeklinde vermiş olduğu

çok açık bir bilgiye⁴ dayanmaktadır. Fakat böyle bir sur duvarının; daha eskiden, İmparator I. Leon (457-474) ve Zenon (476-491) dönemlerinde mevcut olduğuna dair bilgiler de vardır.⁵ Bu durumda mevcut sur-

¹ Sanat Tarihçisi (M.A.) ENİS KARAKAYA

² Evliya Çelebi, *Seyahatname*, V, s. 180.

³ Semavi Eyice, "Anastasios Suru", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1993, s. 265.

⁴ C. Schuchhardt, "Die Anastasiusmauer bei Constantinopel und die Dobrudchawälle", *Jahrbuch des Archäologischen Instituts*, XVI (1901), 107 ve *Aus Leben und Arbeit*, Berlin, 1944, s. 210-216; Feridun Dirimtekin, "Anastase Surları", *TTK Belleteni*, XII/ 45, Ankara 1948, s. 1-10, levha I- X; ay.yaz., "Le mura di Anastasio I", *Palladio*, V (1955), s. 80-87; Nezih Fıratlı, "Trakya'da Anastasios Surları Denilen Uzun Duvar", *TTOK Belleten*, 63, 343, İstanbul 1979, s. 21-22; Cemal Kozanoğlu, "I. Anastasios'un Uzun Suru", *Toplumsal Tarih*, 12, İstanbul 1994, s. 31-35.

⁵ Prokopius, *Buildings*, Massachusetts 1961, s. 293.

⁶ E. Stein, *Histoire du Bas Empire*, Paris 1949, II, s. 65 ve 89.

ların doğal bir afet (belki de 488 yılı depremi) sonucunda ciddi anlamda zarar görmesi üzerine, 507-512 yılları arasında çok büyük bir inşaat çalışmasıyla yenilediği düşünülmektedir.⁶ Bu inşaat sırasında surlar büyük ölçüde yeniden inşa edildiğinden, Prokopius surun yapımını Anastasios'a mal etmiş olmalıdır.

Anastasios Surları, Bizans dönemi boyunca pek çok kez onarım görmüş olmalıdır. Bunların ilki, İmparator II. Justinus döneminde (565-578) İmparatorluk toprakları dâhilindeki çok sayıdaki kalenin sağlamlaştırıldığı, tahrip olan su yollarının onarıldığı bir dönemde gerçekleşmiş; özellikle burçlarda güvenlik açısından ciddi anlamda restorasyonlar yapılmıştır.

Trizallum'daki (Çorlu) Aziz Georgios Kilisesi ve Karacaköy yakınlarında ele geçen epigrafik buluntular sayesinde, "Uzun Duvar" denilen bu tahkimatın daha sonraki dönemlerde de onarım gördüğü anlaşılmaktadır. İmparator II. Nikephoros Phokas devrinde (963-969) sur duvarı yenilenerek sağlamlaştırılmıştır. İmparator II. Basileios'un, tahtı kardeşi VIII. Konstantinos ile paylaştığı 976-1025 yılları arasında da büyük bir onarım görmüştür.⁷ Anastasios Surları altıncı yüzyılın başlarından, XI. yüzyıl ortalarına kadar devam eden bütün bu imar hareketlerinden anlaşıldığı kadarıyla, her ne kadar amaçlandığı oranda işlev gören, yeteri kadar güvenli bir sur duvarı olmamışsa da; yaklaşık 500 yıl boyunca çeşitli onarımlar yapılmak suretiyle kullanılması; yıldırıcı, engelleyici bir tedbir olarak hizmet gördüğünü ve tamamen vazgeçilemeyecek bir savunma sistemi olduğunu kanıtlar. Fakat bu duvardan, XI. yüzyıldan sonra, özellikle de Haçlı Seferleri'ni anlatan tarih yazarlarının hiç söz

etmemesi, bu muazzam yapının o tarihlerde savunma özelliği olmayan, bakımsızlıktan harap, sıradan bir sur duvarı hâline geldiğini göstermektedir.

"Uzun Duvar" denilen tahkimat hakkındaki en eski not, *Ioannes Zonaras Tarihi*'ndedir, burada surun Marmara sahilindeki ucunun Silivri'ye kadar uzandığı kayıtlıdır.⁸ Justinianus devri tarihini yazan Prokopius, Batı'dan gelen barbarların savunma zafiyetlerini fırsat bilerek ansızın saldırımları

Bir ucu Karadeniz'den başlayıp Marmara Denizi'ne kadar ulaşan Anastasios Surları'nın işlevi, başta başkent olmak üzere, sur dışı yerleşim yerlerini ve başkenti besleyen su sistemlerini Batı'dan gelebilecek saldırılara karşı engellemektir.

nedeniyle; sur dışındaki sayfiye yerleri ve av köşkeri ile büyüklükçüklü köylerin zarar gördüğünden bahseder: "*İmparator Anastasios bunlara karşı bir engel oluşturmak için Konstantinopolis'ten kırk mil uzaklıkta, iki günlük mesafe uzunluğunda bir sur yaptırdı. Bunun bir ucu Karadeniz'de, bir ucu da Marmara'da idi. Böylelikle İstanbul yakınındaki toprakların ve sayfiye yerlerinin emniyetini sağladığını sanıyordu. Sur çok uzun ve alelacele yapıldığından çok sağlam değildi. Bunu korumak için çok sayıda asker gerekiyordu. Düşman her zaman surun bir bölümüne saldırıyor, burasını ele geçirdikten sonra yanını da alıyordu.*"⁹

Aynı yüzyıl içinde yaşamış olan din tarihçisi Evagrius Sholastikos eserinde,¹⁰ bu surun 280 staddan (53,5 km.) fazla bir uzunlukta olduğunu ve 420 stadlık (80 km.den fazla) bir alanı çevreleyerek aslında yarımada şeklinde olan kenti, adeta bir adaya dönüştürdüğünü anlattıktan sonra bu surların; Karadeniz sahillerinden akın eden barbarları, Maiotis Gölü'nden (Azak Denizi) gelen Kalhosluları ve Kafkas Dağları'nın kuzeyinden inerek Avrupa'ya yayılan diğer halkları engellediğini yazmaktadır.

XVI. yüzyılın ortasında İstanbul'a gelmiş olan Petrus Gyllius da bu sur duvarından söz etmektedir. Başkente iki gün uzaklıktaki surların, Karadeniz'den Marmara (Propontis) kıyısındaki Selymbria'ya (Silivri) kadar uzandığını; kentten kırk bin adım uzaklıkta ve yirmi Roma adımı genişliğinde olduğunu yazar. Surları Bulgar ve İskit saldırılarına karşı Anastasios'un yaptırdığını, ancak barbarların eline sık sık geçen surların yıkılan yerlerinin büyük bir bölümünü Justinianus'un yeniden yaptırdığını söyler.¹²

Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin "Terkos Kalesi" diye andığı bu duvardan söz ederken verdiği rakamlar son derece abartılıdır: "*Silivri Kalesi'ne gelinceye kadar yedi kat kale duvarı, yedi kat hendek hisarı, nice bin yerlerde burç ve barolarıyla görülmektedir.*"¹³

Mevcut az miktardaki kalıntı ve eski raporlar doğrultusunda Anastasios Suru'nun duvar işçiliğiyle ilgili şunlar söylenebilir. Sur inşaatında dolgu olarak araziden toplanmış kaba taş ve oldukça dayanıklı bir Horasan harcı kullanılmıştır. Bu dolgunun iç ve dış yüzeyleri kabaca yontulmuş küfeki veya kumtaşı bloklarla kaplanmış-

⁶ R. M. Harrison, "The Long Wall of Thrace", *Archaeologia Aeliana*, XLVII (1969), s. 33- 34.

⁷ Schuchardt, a.g.e., s. 114.

⁸ Dirimtekin, a.g.e., s. 2.

⁹ Prokopius, a.g.e., s. 293.

¹⁰ Evagrius Sholastikos, *εκκλησιαστική Ιστορία*, III, 38, sütun 2677.

¹¹ Bir "stad", yaklaşık 185 metre olduğu tahmin edilen bir uzunluk ölçüsüdür, bkz. B. Darkot, *Kartografya Dersleri*, 1947, Üçler Basımevi, s. 11 (ed. n).

¹² P. Gyllius, *İstanbul'un Tarihi Eserleri* (çev. Erendiz Özbayoglu), İstanbul 1997, s. 56.

¹³ Evliya Çelebi, a.g.e., s. 180.

tır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından duvarları inceleyen Dirimtekin, bu blokların boyutlarını 0.58x0.48 m veya 0.45x0.30 m olarak ölçmüştür.¹⁴ Bu sur duvarlarında, Bizans duvar işçiliğinin temel malzemelelerinden biri olan tuğlanın neredeyse hiç kullanılmadığı görülür; devşirme malzeme de yoktur. Yapıda taş süslemeye de rastlanmaz. Schuchhardt, Karanlık Ayazma mevkiindeki bir burçta tuğla malzemenin kullanıldığını yazarsa da,¹⁵ bu burç yıkılıp yok olduğundan hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Belki de bu burç geç tarihli bir onarıma aitti.

Uzun Duvar'ın güney kesimdeki parçası çok önceki yıllarda yıkılmış, izi kalmamıştır. Bu bölüm, Schuchhardt'ın surları incelediği 1898 yılında bile tamamen yok olmuştur. Ormanlık, yaban arazi içinde kalan kuzey duvarının ise diğerine oranla bazı bölümleri ayakta, ancak bu duvar, kısa parçalar halinde gözlemlenebilmektedir. Bu devasa sur duvarlarından çok fazla kalıntının günümüze ulaşmamasının gerekçesi, bu tahkimata ait taşların yöredeki köylüler tarafından inşaatlarda yapı malzemesi olarak kullanılmasıdır. (özellikle Kurfalı, Fener ve Yapağca köylerinde). Bunlar yalnız yakın çevredeki inşaatlarda değil, nakledilmek suretiyle daha uzaktaki başka yapılarda da kullanılmıştır. Bu surun taşlarından yol inşaatlarında da (Kabakça ile Belgrat köyü arasındaki yol) faydalanılmıştır.

Anastasios Surlarının Karadeniz kıyısındaki ucu Avcık İskelesi'dir. Surlar bu noktadan sadece 500 metre batıya gittikten sonra, güneybatıya yönelerek Hisar-tepe'ye varır. Ardından Karacaköy'ün 2 km. kadar kuzeybatısındaki tepeleri izleyerek bu köyün batısından geçer; Balçıkdere, Karacaköy ve Hamza derelerini aşarak Küçük Kuşkaya tepesine, oradan da Hırsıztepe'ye varır. Duvarlar daha sonra Kurfalı köyünün içinden geçerek 245 metre

Şekil 3. Karadeniz kıyısında, Anastasios surlarının kuzey ucunda yer alan kilise kalıntısı

Şekil 4. Anastasios surlarının ormanlık alandaki kalıntıları. Bu kalıntılar yukarıda gösterilen kırmızı hat boyunca izlenmektedir.

yüksekliğindeki Çilingirtepe'ye, bu tepeden de Kurfalı-Fener köyü yolunun doğu kenarını izleyerek Serinkum civarındaki Sancaktepe'ye ulaşır ve Karınca burnunda Marmara Denizi'ne kavuşur.

Anastasios Surları, uzun bir beden duvarının üzerine kare, dikdörtgen ve yarım daire şeklindeki burçlar ve yüksek kulelerle tahkim edilmiştir. Surlarda, özel düzenekli sur kapıları ile daha ufak kapılar, beden duvarı üzerinde seyirdim yolları, siperli gözetleme mazgalları bulunmaktaydı. Dirimtekin, bu

duvarların boyunu 52 km. olarak hesaplamış ve kısmen sağlam kalan bölümlerdeki duvar kalınlığını 3,30-3,15 m, yüksekliğini ise 5-5,5 m olarak ölçmüştür.¹⁶

Schuchhardt'dan Anastasios Surları'nın kuzey parçasına ilişkin olarak alınan bilgiler çok önemlidir. Çünkü bizlere rapor ettiği 1889 yılı bulgularının bir kısmı, Feridun Dirimtekin'in yaptığı inceleme sırasında (1947) bile yok olmuştur. Dirimtekin, Kurfalı köyü ile Hırsıztepe arasındaki surların büyük ölçüde sağlam olduğunu,

¹⁴ Dirimtekin, a.g.e., s. 5.

¹⁵ Schuchardt, a.g.e., s. 111.

¹⁶ Dirimtekin, a.g.e, s. 4; Nezhir Firatlı, a.g.e., s. 22.

Şekil 5. a) Anastasios surları iç yapısı

Şekil 5. b) Sur kalıntısının yoldan görünümü

fakat bu duvarlara ait herhangi bir burca rastlanmadığını söyler.¹⁷ Oysa Schuchhardt, Karanlık Ayazma ile Çilingirtepe arasında, ondan fazla burç bulunduğunu saptamıştır. Bunlar yarım daire şeklinde kulelerdi. Schuchhardt'ın incelemeleri sırasında sur kapıları da büyük ölçüde sağlam durumda idi. Kapıların bir kısmı, burçlarla takviye edilmiş ana kapılar, diğerleri ise daha küçük ölçülerdeki ikincil (talî) kapılardı.

Tahkimli ana kapılar, Roma istihkâmlarında görülen bir şemayı tekrarlamaktaydı. Bu düzenlemeye göre, tahkimatin beden duvarı üzerinde geniş bir açıklık teşkil eden sur kapısı, iki yandan kare veya dikdörtgen kesitli yüksek kulelerle korunuyordu. Bu kapı geçildiğinde dikdörtgen planlı bir avluya ulaşmaktaydı. Surun içine girmek ise, ancak ikinci bir iç kapı aracılığıyla sağlanmaktaydı. Yüksek duvarlı ve dört köşesinde kuleler bulunan

bu avlunun asıl görevi, dış kapıyı aşarak içeriye girmeyi başaran düşman askerlerini dar alanda kısırmaktı. Köşelerdeki yüksek kulelerin avantajından faydalanılarak düşmana karşı belirgin bir üstünlük sağlanmaktaydı. Yüksek duvarlı bu avlulara “bedesten” adı yakıştırılmıştır. Anastasios Surları üzerinde bu şekilde tahkim edilmiş iki tane kapının bulunduğu saptanmıştır. Küçük Kuşkaya'nın güneyinde, 57x30 m boyutlarındaki “Büyük Bedesten”, 1947 yılında kısmen sağlam bir durumdayken, bu bölümde şimdi hiçbir iz kalmamıştır. Büyük Bedesten'in 3 km kadar güneyinde bulunan “Küçük Bedesten” ise, 59x31 m boyutlarında ve diğeri ile hemen hemen aynı özelliklere sahipti. Fakat bu avluda sur duvarı dik açıyla bir dirsek yaptığından, beden duvarı üzerinde sadece bir tane kuleyle yetinilmiştir.

İkincil kapılar yaklaşık iki metre genişlikte, basit, kemerli bir

açıklıktan ibaretti. Surun sağlam kalan kısımlarındaki kapılar, Arabacı Kapısı, Körkapı, Dervişkapı, Suvat Kapısı, Katrankapı adlarıyla anılmaktaydı. Bunlar da yıkılıp yok olmuştur. Ayrıca kapıların yakınında muhafızların korunmasına mahsus, beden duvarının iç yüzüne açılmış geniş kemerli nişler bulunmaktaydı.

Böyle büyük bir savunma tesisinde doğaldır ki, çok sayıda askerin görev yapmasını ve barınmasını sağlamak üzere, yakınında kışlaların bulunması gerekiyordu. Bunun için, yine Roma dönemine özgü *castrum*'lar, yani ordugâhlar kullanılmıştır. Anastasios Surları'nın yakınında böyle tesislerin bulunduğu dair mimari kalıntılara rastlanılmış olup bunlardan ilki, Karadeniz yakınında, Karacaköy'de Schuchhardt'ın varlığını saptadığı 300x250 m boyutlarındaki dikdörtgen planlı ordugâhtır.¹⁸ Bu yapı, surların kuzey kısmını koruyan

¹⁷ Dirimtekin, ag.e., s. 5

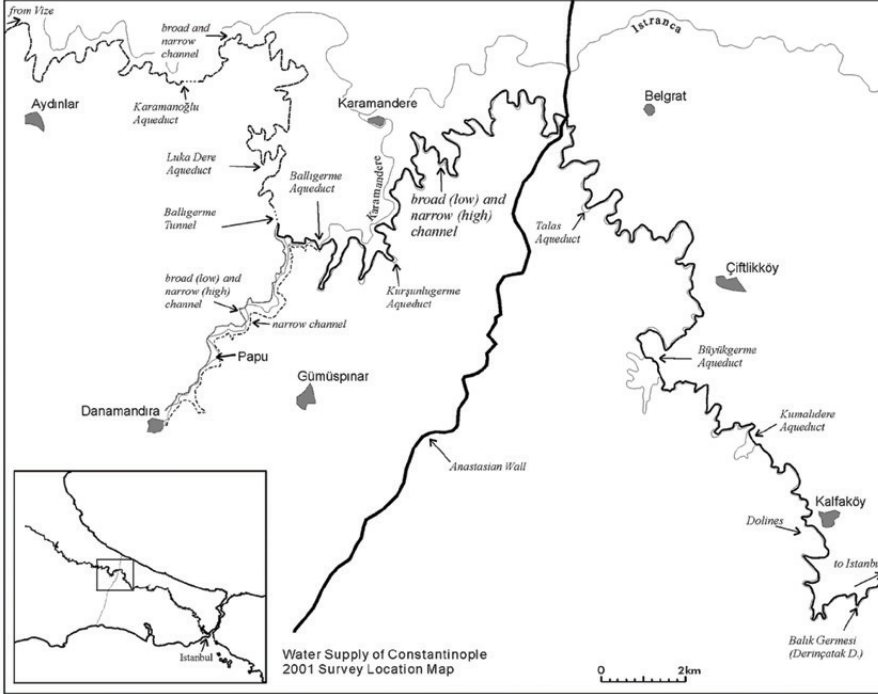
¹⁸ Schuchardt, “Die Anastasiusmauer”, s. 113

garnizona ait olmalıdır. Surun güney kısmındaki askerî kuvvet ise, Fener köyünün 3 km kadar güneyinde konuşlanmaktaydı.¹⁹

En önemli Bizans istihkâmlarından olan Anastasios

Surları ilgisizliğin, himayesizliğin kurbanı olmuş, bilinçsiz halkın ve sorumsuz müteahhitlerin verdikleri zarara müdahale edilmediğinden göz göre göre uğradığı tahribat sonucunda neredeyse tamamen yok

olup gitmiştir. Böyle devasa bir savunma yapısından neredeyse hiçbir izin kalmamasının yanı sıra, çok önemli bir tarihsel ve turistik değer sorumsuzca yitirilmiş olması da üzüntü vericidir.

Archaeology of Constantinople and its Hinterland Fieldwork Reports: Richard Bayliss, James Crow & Paolo Bono, "The Water Supply of Constantinople", 2001 Report²⁰

¹⁹ Dirimtekin, a.g.e., s. 6.

²⁰ <http://www.shc.ed.ac.uk/projects/longwalls/FieldworkReports/English/2001/2001report.pdf>

REFERANSLAR

- 1- Dirimtekin, F., 1948, "Anasthase Surları", *TTK Belleteni*, XII/ 45, Ankara, s. 1-10, levha I-X.
- 2- Dirimtekin, Feridun, 1955, "Le mura di Anastasio I", *Palladio*, V, s. 80-87.
- 3- Eyice, S., "Anastasios Suru", 1993, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, I, İstanbul, s. 265-266.
- 4- Fıratlı, N., 1979, "Trakya'da Anastasios Surları Denilen Uzun Duvar", *TTOK Belleteni*, 63, 343, İstanbul, s. 21-22.
- 5- Harrison, R. M., 1969, "The Long Wall of Thrace", *Archaeologia Aetiana*, XLVII, s. 33-38.
- 6- Harrison, R. M., 1969, "Trakya'da Uzun Duvar", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XVIII/ 1, Ankara, s. 77-83.
- 7- Kozanoğlu, C., 1994, "I. Anastasios'un Uzun Suru", *Toplumsal Tarih*, 12, İstanbul, s. 31-35.
- 8- Jrow, J.G., 1995, "The Long Wall of Thrace", *Constantinople and its Hinterland*, (ed. Cyril Mango- G. Dagron), Aldershot, s. 109-124.
- 9- Jrow, James G.- Ricci, A., 1999, "The Anastasian Wall Project 1996- 1997", *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı (25- 29 Mayıs 1998, Tarsus)*, I. Ankara, s. 239-249.
- 10- Oreshkov, P. N., 1915, "Около работи на бившата византийска Цариград", *Българската академия на науките списание*, X, Sofya, s. 71-118.
- 11- Schuchhardt, C., 1901, "Die Anastasiusmauer bei Constantinopel und die Dobrudchawälle", *Jahrbuch des Archäologischen Instituts*, XVI, s. 107-127, levha I.
- 12- Schuchhardt, C., 1944, *Aus Leben und Arbeit*, Berlin.